

I går vana mange at oselvaren skulle hamna på Unescos verdsarvlista. Foto: Kjell Magnus Økland

KOMMENTAR | SIDE 2-3

Gøymer me naturen i all miljøteknologien? Ja, me gjer nok det. Pengane no er mest knytte til det eg vil kalla klimaindustri, skriv Trygve Refsdal.

NR. 48

2.-8. DESEMBER 2016
55. ÅRGANG
KR 55,-

DAG OG TID

GEOGRAFI | SIDE 12-13

Sakprosa. Har du hørt om landa Obock, Nandaon, Iquique, Inini og Hijaz? Dei har alle funnest, og no har Bjørn Berge grave dei fram.

JULEHEFTET | SIDE 14-15

Dansk-norsk. Herborg Kråkevik trur på Gud. Kim Leine er ateist. Men begge ser fram til julefeiringa.

CUBA | SIDE 8-9

«Var han frigjerar eller diktator? Sjølv sagt begge delar.»

VEGARD BYE OM FIDEL CASTRO

Så var han kunstnar lell

SJAKK-VM: «Om de vil ha kunst, må de gå ein annan plass», sa Magnus Carlsen før omspelet med snøggssjakk. Men publikum fekk likevel sjå kunstverk på brettet, og vakrast var dronningofferet, det aller siste VM-trekket, skriv Atle Grønn. **SJAKK** | SIDE 18-19

Foto: NTB scanpix

SVARTEPER | SIDE 10-11

Rasisme. Hjelpparten til den nederlandske nissen, Zwarte Piet, er ein kvit person sminka med «blackface». Rasisme, meiner kritikarar.

LITTERATUR | SIDE 31

Trilogi. Tredje og siste bandet i Amerikaserien til Edvard Hoem vitnar om framifrå gransking av familie- og bygdeliv.

Foto: NTB scanpix

Foto: Kjell Magnus Økland

KOMMENTAR | SIDE 2-3

Gøymer me naturen i all miljøteknologien? Ja, me gjer nok det. Pengane no er mest knytte til det eg vil kalla klimaindustri, skriv Trygve Refsdal.

NR. 48

2.-8. DESEMBER 2016
55. ÅRGANG
KR 55,-

22

KULTURARV

DAG OG TID FREDAG 2. DESEMBER 2016

DAG OG TID FREDAG 2. DESEMBER 2016

Tradisjonsbåten og Verdsarvlista

I går var spenninga stor: Den norske «oselvaren» kunne hamna på Unescos verdsarvlista.

– Ein plass på Unesco-lista kan føra til auka interesse for oselvaren.

Kjell Magnus Økland, forfattar

OTTAR FYLINGSNES

Det var tema på eit Unesco-møte i Addis Abeba, men ingen ting var avklart då Dag og Tid gikk i trykkjen. Oselvarverkstaden var nominert på den internasjonale lista over beste vernepraksisen for den immaterielle kulturarven i verda.

– På lista finst det tre kategoriar, og den eine heter «Sterkt truga kulturuttrykk». Det kunne ein kanskje plassera oselvaren kring 1980. Båtbyggjarane var gamle og skraplege, og det vart gjennomført tiltak for å sikra kunningskunstoverføring og nyrekruttering, fortel Økland.

I Norden er det også arbeidd med eit fellesprosjekt som er omtalt som «nordisk klinkbåtbygging», men dei nordiske landa har ikkje komme så langt med soknaden ennå. Dessutan kan Noreg berre fremja ein soknad i året.

– Det er knytt mykje prestisje til kategorien som gjevd god vernepraksis, og så langt har berre tolv fått plass på lista på verdsbasis.

AUKA INTERESSE

Økland har god tru på at ein plass på Unesco-lista kan føra til auka interesse for oselvaren.

– Det vil sjá litt rart ut om Noreg brukar tid og krefter på nominasjonen, og sidan lét vera å prioritera oselvaren. Dessutan kan det vel henda å fleire vil vurdere å skaffa seg ein slik båt. Også blant turistar som sokjer kvalitetstempla attraksjonar, kan interessa for oselvaren koma til å auka, trur Økland.

Fra Oselvar-NM på Tynset i 2015. Foto: Trond J. Hansen

Oselvar-misionæren

Tolv år har Kjell Magnus Økland brukt på det digre praktverket om oselvaren.

Bøker om gamle trebåtar er tydelegvis i vinden. Denne hausten har det komme ut bøker både om strandebarmaren og tradisjonsbåtar i Møre og Romsdal.

Økland har brukta Den levande bûten som undertittel på boka om oseleven. Det har vorte et stortverk på 548 sider med mange bilte og illustrasjonar og eit stort noteapparat. Mellom alle hande faktar serverer Økland gode historier som er knytte til oseleven.

Likvel opplevde han at ein sunnmerring som ting boka, valde å avbestilla henne.

– Han meinte visst ho var for overflatisk, leier Økland.

Økland kjem fra Tynset lengst ute i Hardangerfjorden. Der er han oppvaksen på ei øy i ein sjømannsheim.

– Naustnaðar var ein av dei siste som dreiv fiski på gamlemåten med færingen sin. Han fiski for å skaffa mat på bordet, og som færaring fann eg ut at han dreiv fiski og matauk på heitt anna vis enn foreldra mine. På barne-skulen hadde eg ein sløydlærar som var båtbyggjar. Barndommen segla og oseleven, og då eg vart 19 år, kjøpte eg ein regattabåt. Han trong oppusning, og under oppusninga vekna interesse for også til båten. Den første eigaren av færingen var motstandsmann under krigen, men vart avretta av tyskarane. Då eg skulle skriva seroppgave, valde eg oseleven, og sidan balla det på

seg, fortel Økland.

Han las om sløydlæraren og båtbyggjaren som stiftte ut oseleven i Australia. I forkant av Atlanta-Ol synet han fram båten i USA, og 1,5 millionar var innom utstillingen. Den norske båtbyggjaren skreiv 1500 autografer på hovelspon, og fekk god medieinteresse her heime.

– Det var eit misforhold mellom mediedekninga og at det ikkje fant samla informasjon om båten. Det gjorde seg fatt i, og det enda til slutt med denne boka.

KARTLEGGINGA

Oseleven er ein klinkbygd trebåt, og det er lenge sidan den første varianten vart sett på fjorden.

– Det er ikkje lett å svare på kor gammal han er, men han har vorte bygd i minst to tusen år. I boka finst det foto av ein kip frå Rødey som er 2000 år gammal. Medan ein i dag brukar naglar, vart borda tildegrade sydde saman med tråd. Uttrykket «båtsaum» er frå 300-400-talet, medan namnet «oselevar» stammar frå om lag 1750. Namnet kjem frå Os i Midtjylland, men båten vart bygd kring heile Bjørnafjorden.

KARTLEGGING

I boka har Økland gjennomført ei imponerande geografisk kartlegging av båtbyggjarane rundt

Kjell Magnus Økland i båtallen på Hordaland med Oselevarboka. Foto: Per Molvik

Bjørnafjorden. Dei fanst både i Os, Tysnes, Austevoll, Fus, Samnanger og Fana. Dei eldste, kjende båtbyggjarane i Os levde kring 1750, men på Tynset fanst det båtbyggjarar på 1500-talet.

Ein kan berre ana kor mykje streev som ligg bak Øklands kartlegging av dei gamle båtbyggjarane i dette området. Han har sikt etter båtbyggjarar både i kyrkjebøker, tingbøker og skatteprotokollar, men når han omtalar ein mann som båtbyggjar, treng det ikkje å bety at han har bygd båtar heile livet.

TILPASSINGSDYKTIG
Oseleven er bygd av furu, men på mange båtar er det litt avvik. Sjølv om andre måleiningar vart innførte, vert det gamle, norske alnemålet framleis brukt blandt båtbyggjarane.

Oseleven kan vera både færing, sekskær og treg. Resten av båten er bygd av furu, men på mange båtar er det litt avvik. Sjølv om andre måleiningar vart innførte, vert det gamle, norske alnemålet framleis brukt blandt båtbyggjarane.

– Kva brukar kjøparane oseleven til – statussymbol?

– Normalt er båten mellom fem og ein halv og sju meter. Han kan tilpassast både til roing, segling og bruk av motor. Små nyansar kan endra eigenskapane. Kunsten när ein skal byggja, er å vita kor mykje ein skal auka eller minka måla for å gjera båten så god som mogleg.

OSELVARVERKSTAD
Oseleven er det meste som bygde oselevarar, men slik er det ikkje i dag.

– Difor har det vore naudsynt å hjelpe båtbyggjarane, og det har skjedd i to omgangar. Kring 1980 var det sterkt trong for nyrekruttering. Det vart arrangert kurs, og det var viktig for å få ein ny generasjon båtbyggjarar på banen. Men det var ikkje nok kundar. Tok båtbyggjarane den prisene dei burde ta, vart båten for dyr. Seinare kom Os kommune og Hordaland fylkeskommune på bana, og stiftinga Oselevarverkstaden vart skipa i 1997. Det vart bygd hus, kjøpt verkøy og loyd pengar til båtbyggjarane.

– Normalt er båten mellom fem og ein halv og sju meter. Han kan tilpassast både til roing, segling og bruk av motor. Små nyansar kan endra eigenskapane. Kunsten när ein skal auka eller minka måla for å gjera båten så god som mogleg.

– Båtbyggjarane gjør sjøl i skogen og plukkar ut trelvirke til oseleven. Han må læra seg å lesa skogen og kvalitetene som er i det enkelte treeet. Når han skal finna tre som kan verte til båtbord, bør han sjá etter dei som er fått til med teknologi.

– Ein kan berre ana kor mykje streev som ligg bak Øklands kartlegging av dei gamle båtbyggjarane. Det er prosessen som er viktig, og båten er berre eit biprodukt av det som er det eit eigelegn mål.

– Båtbyggjarane gjør sjøl i skogen og plukkar ut trelvirke til oseleven. Han må læra seg å lesa skogen og kvalitetene som er i det enkelte treeet. Når han skal finna tre som kan verte til båtbord, bør han sjá etter dei som er fått til med teknologi.

– Normalt er båten mellom fem og ein halv og sju meter. Han kan tilpassast både til roing, segling og bruk av motor. Små nyansar kan endra eigenskapane. Kunsten när ein skal auka eller minka måla for å gjera båten så god som mogleg.

– For nokre kan han vera det, men mange seier at dei skal fiska eller ro litt. Sjølv om kanskje litt for mykje opptekne av at dei skal ha ein fin båt og båten er berre eit biprodukt av det som er det eit eigelegn mål.

– Normalt er båten mellom fem og ein halv og sju meter. Han kan tilpassast både til roing, segling og bruk av motor. Små nyansar kan endra eigenskapane. Kunsten när ein skal auka eller minka måla for å gjera båten så god som mogleg.

Båtbyggjar Stig Salbu Henneman. Foto: Kjell Magnus Økland